

BIẾN ĐỔI KHÍ HẬU VÀ VIỆC GIÁO DỤC ỨNG PHÓ VỚI BIẾN ĐỔI KHÍ HẬU CHO HỌC SINH TIỂU HỌC THEO QUAN ĐIỂM TÍCH HỢP

Lê Thị Thu Hương¹, Đàm Thu Vân¹

Ngày nhận bài: 29/02/2024

Ngày chấp nhận đăng: 20/6/2024

Tóm tắt: Trong những năm qua, biến đổi khí hậu toàn cầu diễn ra ngày càng phức tạp và trầm trọng. Những hiện tượng thời tiết bất thường đã và đang làm đảo lộn cuộc sống của con người. Việt Nam được đánh giá là một trong những nước chịu ảnh hưởng lớn của biến đổi khí hậu do có đường bờ biển dài trên 3260 km. Đối tượng bị ảnh hưởng nhiều nhất của biến đổi khí hậu chính là trẻ em. Vì vậy, việc đưa Giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu vào các cấp học phổ thông, nhất là ở cấp Tiểu học là một việc làm rất quan trọng, cần thiết và có ý nghĩa. Bài viết nghiên cứu về vấn đề biến đổi khí hậu, việc giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh tiểu học theo quan điểm tích hợp.

Từ khóa: Biến đổi khí hậu, giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu, tiểu học, tích hợp

CLIMATE CHANGE AND EDUCATION TO RESPOND TO CLIMATE CHANGE FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS FROM AN INTEGRATED PERSPECTIVE

Abstract: Global climate change has become increasingly complex and severe in recent years. Unusual weather phenomena have been disrupting people's lives. Vietnam is considered one of the countries greatly affected by climate change due to its long coastline of over 3,260 km. The people most affected by climate change are children. Therefore, bringing education to respond to climate change to high school levels, especially at the elementary level, is a very important, necessary, and meaningful job. This article researches the issue of climate change and education to respond to climate change for elementary school students from an integrated perspective.

Keywords: Climate change, education to respond to climate change, elementary school, integration

1. Mở đầu

Giáo dục về biến đổi khí hậu (BĐKH) cũng giống như giáo dục môi trường là lĩnh vực giáo dục đa ngành, vì vậy có thể đưa vào trường tiểu học qua các con đường khác nhau, qua dạy học các môn học và qua các hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp. Việc đưa giáo dục môi trường qua con đường dạy học đã được triển khai rộng khắp trên phương diện lý luận cũng như thực tiễn giáo dục tiểu học trong nhiều thập kỷ nay. Đó là việc giáo dục môi trường được thực hiện bởi các tác giả xây dựng chương trình và sách giáo khoa các môn học và việc tích hợp trong quá trình dạy học các môn học này bởi giáo viên. Đây cũng có thể là một hướng để áp dụng đưa giáo dục BĐKH vào trong chương trình tiểu học. Tuy nhiên cho đến nay, hướng này còn gặp nhiều bất cập. Việc tích hợp thêm các nội dung giáo dục mới vào các môn học trong quá trình dạy học trên thực tế đang gây quá tải cho các bài học của các môn học. Ngoài ra, cách làm này cũng không mang lại hiệu quả giáo dục môi trường cao, do tính thống nhất của lĩnh vực giáo dục này không được đảm bảo qua việc tích hợp vào nhiều môn học.

¹ Khoa Sư phạm Tiểu học - Mầm non, Trường Đại học Hoa Lư.

Hơn nữa, việc tích hợp giáo dục môi trường nói chung, giáo dục ứng phó với BĐKH nói riêng qua các môn học chỉ có ưu thế hơn trong việc cung cấp cho người học các kiến thức, kỹ năng cơ sở về môi trường, về BĐKH, cách ứng phó với BĐKH,... Còn các hành vi, thái độ ứng phó với những vấn đề cụ thể thì rất khó được thực hiện.

Vậy làm thế nào để việc giáo dục ứng phó với BĐKH có thể được tiến hành trong nhà trường tiểu học mà không gây quá tải? Cần tích hợp nội dung giáo dục ứng phó với BĐKH như thế nào để mang lại hiệu quả tốt nhất? Đây là những vấn đề còn được ít đề cập đến trong các công trình nghiên cứu.

Trong bài viết, tác giả trình bày khái quát về BĐKH và việc giáo dục ứng phó với BĐKH qua hoạt động ngoại khóa (HĐNK) cho học sinh tiểu học (HSTH) theo quan điểm tích hợp.

2. Nội dung

2.1. Khái quát về biến đổi khí hậu và sự cần thiết phải giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh tiểu học

2.1.1. Khái quát về biến đổi khí hậu

* Biến đổi khí hậu là gì?

Nhiều tổ chức trên thế giới cũng như ở Việt Nam đã nghiên cứu và đưa ra khái niệm về BĐKH:

Theo Công ước khung của Liên Hợp Quốc về biến đổi khí hậu (UNFCCC) thì: “BĐKH là sự thay đổi của khí hậu do tác động trực tiếp hoặc gián tiếp của hoạt động con người dẫn đến thay đổi thành phần khí quyển toàn cầu, được quan sát trên một chu kỳ thời gian dài”.

“BĐKH là thuật ngữ dùng để chỉ những thay đổi của khí hậu vượt ra khỏi trạng thái trung bình đã được duy trì trong một khoảng thời gian dài, thường là một vài thập kỷ hoặc dài hơn” [1].

Như vậy, BĐKH có thể được hiểu đầy đủ là sự thay đổi của khí hậu đã được diễn ra trong một khoảng thời gian dài làm ảnh hưởng đến đa dạng sinh học trên Trái Đất và cuộc sống của con người mà nguyên nhân chủ yếu là do hoạt động của con người gây ra.

* Biểu hiện của BĐKH

- Nhiệt độ trung bình đang tăng lên;
- Băng ở các vùng cực đang tan chảy với tốc độ ngày càng nhanh;
- Mực nước biển dâng lên do quá trình giãn nở nhiệt của nước và do băng tan ở hai cực và đỉnh núi cao.

- Thiên tai và các hiện tượng thời tiết cực đoan (như nắng nóng, giá rét, bão, lũ lụt, hạn hán,...) có xu hướng gia tăng, cả về tần số, cường độ và khó dự đoán hơn... [1].

* Nguyên nhân gây ra BĐKH

Có nhiều nguyên nhân gây ra BĐKH, có thể tóm tắt một số nguyên nhân chính sau:

- Nguyên nhân tự nhiên: Do sự trôi dạt của các lục địa; do hoạt động của núi lửa và sự va chạm của Trái Đất với các thiên thạch trong vũ trụ; do sự dao động quỹ đạo của Trái Đất; do chu kỳ hoạt động của Mặt Trời;...

- Nguyên nhân do con người: Theo kết quả nghiên cứu và công bố từ Ủy ban Liên Chính Phủ về BĐKH thì nguyên nhân chủ yếu là do hoạt động của con người làm gia tăng nồng độ các khí nhà kính khiến cho Trái Đất nóng lên như: gia tăng dân số, khai thác và sử dụng nhiên liệu không đúng cách, chặt phá rừng bừa bãi, sử dụng quá nhiều các chất hóa học trong trồng trọt và chăn nuôi,...

* Hậu quả của BĐKH

BĐKH toàn cầu diễn ra ngày càng nghiêm trọng. Biểu hiện rõ nhất là sự nóng lên của Trái Đất, là băng tan, nước biển dâng cao; là các hiện tượng thời tiết bất thường như bão, lũ, sóng thần, động đất, hạn hán, giá rét kéo dài,... dẫn đến thiếu lương thực, thực phẩm, kinh tế suy thoái, xung đột và chiến tranh, mất đi sự đa dạng sinh học, phá hủy hệ sinh thái và xuất hiện hàng loạt dịch bệnh trên người, gia súc, gia cầm,...

* Ứng phó với BĐKH

Theo Tài liệu dạy và học về ứng phó với BĐKH [2] thì:

- Giảm nhẹ BĐKH là ngăn chặn sự nóng lên toàn cầu thông qua việc giảm cường độ hoặc mức độ phát thải khí nhà kính.

- Thích ứng với BĐKH là sự điều chỉnh hệ thống tự nhiên hoặc con người đối với hoàn cảnh hoặc môi trường thay đổi, nhằm mục đích giảm khả năng bị tổn thương do BĐKH và tận dụng các cơ hội do nó mang lại.

Vậy, ứng phó với BĐKH chính là những biện pháp, việc làm, hành động cụ thể của con người nhằm “giảm nhẹ” và “thích ứng” với những hiện tượng bất thường của thời tiết gây ra. Những biện pháp, việc làm, hành động cụ thể đó không chỉ giúp chúng ta chống chọi, thích nghi được với các hiện tượng thời tiết cực đoan mà còn giúp hạn chế sự gia tăng nồng độ khí nhà kính, nguyên nhân chính gây ra BĐKH.

2.1.2. Sự cần thiết phải giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh tiểu học

Ứng phó với BĐKH là một quá trình trong đó con người thích ứng và làm giảm những tác động bất lợi của khí hậu gây ra và tận dụng cơ hội của nó mang lại.

Giáo dục ứng phó với BĐKH là quá trình giáo dục nhằm phát triển ở người học sự hiểu biết, thái độ quan tâm trước những vấn đề về môi trường nói chung và BĐKH nói riêng, đặc biệt rèn luyện kỹ năng để tự mình và cùng tập thể đưa ra các giải pháp cụ thể nhằm giải quyết vấn đề BĐKH trước mắt cũng như lâu dài.

Như vậy, có thể hiểu một cách chung nhất, giáo dục ứng phó với BĐKH là một hoạt động giáo dục giúp người học có được những kiến thức cơ bản nhất về BĐKH cũng như những tác động của hiện tượng nóng lên toàn cầu và những hiện tượng thời tiết cực đoan có thể bất ngờ xảy ra,... để từ đó có những kỹ năng, thái độ phù hợp giúp giảm nhẹ và thích ứng với BĐKH trong thực tế cuộc sống.

Như chúng ta đã biết, BĐKH toàn cầu đang diễn ra ngày càng phức tạp và trầm trọng. Đối tượng bị ảnh hưởng nhiều nhất của BĐKH chính là trẻ em, người cao tuổi, người khuyết tật, người nghèo, người dân tộc thiểu số, phụ nữ,... Trong những đối tượng chịu ảnh hưởng nhiều nhất đó thì trẻ em là người chịu ảnh hưởng lớn nhất do nhiều yếu tố khách quan và chủ quan như: chưa đủ sức khỏe, hạn chế về kiến thức, thiếu kinh nghiệm và khả năng kiểm soát cảm xúc,...

Mặt khác, HSTH nói riêng với đặc điểm tâm sinh lý đặc trưng là tò mò, ưa khám phá, thích tiếp xúc với thiên nhiên, mong muốn tìm hiểu cuộc sống xung quanh mình,... Hơn nữa, HSTH là lứa tuổi dễ tiếp thu, hình thành những thói quen, nề nếp, những giá trị tốt đẹp, tạo cơ sở ban đầu cho việc hình thành nhân cách sau này. Do đó, việc giáo dục hình thành ý thức, thái độ, đặc biệt là hành vi đúng đắn bảo vệ môi trường sống cũng như cách ứng phó và giảm nhẹ hậu quả của BĐKH là một việc làm hết sức có ý nghĩa và cần phải được thực hiện từ sớm.

Ngoài ra, trẻ em nói chung và HSTH nói riêng là những thế hệ nòng cốt, là động lực và nhân tố cơ bản của xã hội trong tương lai. Những hành động của các em đều có tính động viên, khích lệ lớn đối với mọi người trong gia đình và những người xung quanh. Do đó, nếu được giáo dục và trang bị những kiến thức, năng lực và phẩm chất đúng đắn về ứng phó với BĐKH, các em sẽ là những tuyên truyền viên tích cực làm thay đổi hành vi, cách ứng xử của mọi người đối với môi trường nói chung và với BĐKH nói riêng.

2.2. Mục tiêu giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh tiểu học

2.2.1. Về kiến thức

- Khái niệm BĐKH.
- Biểu hiện của BĐKH (lấy được một số ví dụ cụ thể về BĐKH và thực trạng về BĐKH trong môi trường sống xung quanh).
- Nguyên nhân chủ yếu gây BĐKH và những tác động của BĐKH đối với cuộc sống xung quanh.
- Biện pháp tiến hành để hạn chế BĐKH trên thế giới và ở Việt Nam.

2.2.2. Về năng lực

- Quyết định đúng đắn khi đối mặt với mỗi tình huống BDKH trong cuộc sống và có kỹ năng ứng phó với BDKH phù hợp với lứa tuổi trong mỗi tình huống cụ thể.
- Tiết kiệm điện, nước, sách vở, đồ dùng,...; tham gia trồng cây xanh, bảo vệ rừng và giữ gìn vệ sinh môi trường trong cuộc sống hàng ngày.

2.2.3. Về phẩm chất

- Hứng thú và quan tâm tìm hiểu về vấn đề BDKH phù hợp với lứa tuổi.
- Có trách nhiệm trong việc tham gia các hoạt động góp phần ứng phó với BDKH.
- Yêu thiên nhiên, có ý thức bảo vệ môi trường, tự giác tham gia ứng phó với BDKH,...

Như vậy, mục tiêu và định hướng cơ bản của giáo dục ứng phó với BDKH cho HSTH là giúp các em quan tâm đến vấn đề BDKH, hiểu rõ nguyên nhân và hậu quả của BDKH; tiếp cận được với những giải pháp bảo vệ môi trường và ứng phó với BDKH toàn cầu và tại các địa phương; phát triển năng lực hành động ứng phó với BDKH;...

2.3. Quan điểm dạy học tích hợp và việc giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh tiểu học theo quan điểm tích hợp

2.3.1. Khái niệm về tích hợp và dạy học theo quan điểm tích hợp

Có rất nhiều quan điểm khác nhau về thuật ngữ “tích hợp”. Có ý kiến cho rằng: Tích hợp là tổ hợp (combination) hay phối hợp (coordination) các môn học. Có ý kiến khác lại cho rằng tích hợp chẳng qua là sự lắp ghép cơ giới, phép cộng đơn thuần giữa các môn học...

Trong dạy học, tích hợp là tổng hợp trong một đơn vị bài học, thậm chí là một tiết học hay một bài tập nhiều mảng kiến thức và kỹ năng liên quan đến nhau nhằm tăng cường hiệu quả giáo dục và tiết kiệm thời gian học. Quan điểm dạy học tích hợp kiến thức đã được nhiều nhà giáo dục ở nước ta nghiên cứu và nhận thấy ý nghĩa thiết thực của nó trong giáo dục cũng như trong mọi mặt của xã hội hội nhập hiện nay.

Mặt khác, kiến thức mà học sinh tiếp thu trong quá trình học tập không phải là những mảng kiến thức rời rạc, biệt lập mà có sự liên kết chặt chẽ với nhau, phát triển theo vòng xoáy tròn ốc. Kiến thức ở lớp trước là tiền đề, là cơ sở để tiếp thu kiến thức ở lớp tiếp theo. Do đó, việc tích hợp trong dạy học sẽ giúp học sinh biết cách liên hệ các mảng kiến thức và kỹ năng gần nhau, xem xét chúng ở nhiều khía cạnh để tìm ra lời giải cho vấn đề mới.

Như vậy, có thể hiểu một cách đơn giản, dạy học tích hợp là quá trình dạy học trong đó giáo viên tổ chức hoạt động để học sinh huy động nội dung, kiến thức, kỹ năng thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau nhằm giải quyết các nhiệm vụ học tập, thông qua đó hình thành những kiến thức, kỹ năng mới từ đó phát triển năng lực cần thiết.

2.3.2. Các chương trình giáo dục tích hợp

Tích hợp là một trong những xu thế dạy học hiện đại đang được quan tâm nghiên cứu và áp dụng vào nhà trường ở nhiều nước trên thế giới và ở Việt Nam trong những năm gần đây. Chương trình tích hợp là đề tài được bàn bạc từ những năm đầu thế kỷ XX. Hơn một trăm năm qua, các tác giả đã đưa ra ba loại hoạt động tích hợp cơ bản là: tích hợp đa môn, tích hợp liên môn và tích hợp xuyên môn.

Có thể hiểu một cách đơn giản và khái quát nhất về 3 cách tiếp cận tích hợp trên như sau:

- *Tích hợp đa môn* là cách tiếp cận tích hợp các môn học có liên quan với nhau (chung định hướng về nội dung và phương pháp dạy học) nhưng giữ nguyên tính chất độc lập của từng môn học đó, mỗi môn là một chương trình riêng. Ví dụ: tích hợp 4 kỹ năng nghe, nói, đọc, viết và kiến thức văn hoá, xã hội, tự nhiên, tích hợp giữa phát triển năng lực sử dụng ngôn ngữ với phát triển nhân cách trong môn Tiếng Việt, trong đó vẫn đảm bảo tính chất riêng rẽ của các kỹ năng nghe, nói, đọc, viết.

- *Cách tích hợp liên môn* có thể hiểu là cách tiếp cận tích hợp các môn học có liên quan thành một môn học mới với một hệ thống chủ đề xuyên suốt qua nhiều cấp lớp. Điều này hoàn toàn trái ngược với cách tiếp cận đa môn. Đây cũng là cách tích hợp đã được vận dụng trong chương trình giáo dục tiểu học mới. Ví dụ: tích hợp các yếu tố đại số, yếu tố thống kê vào mạch

số học; tích hợp mạch số học, hình học, giải toán có lời văn trong môn Toán ở tiểu học hiện nay; hay tích hợp môn Sức khỏe với môn Tự nhiên - Xã hội và Khoa học thành môn mới là Tự nhiên và Xã hội (lớp 1, 2, 3) và môn Khoa học (lớp 4, 5);...

- Cách tiếp cận *tích hợp xuyên môn* được hiểu là cách tích hợp trong đó giáo viên tổ chức chương trình học tập xoay quanh các vấn đề mà người học quan tâm, hứng thú. Với cách tích hợp xuyên môn này, học sinh được phát triển các kỹ năng cần thiết khi vận dụng các kiến thức và kỹ năng học được của các môn học vào ngữ cảnh thực tế của cuộc sống. Vậy có thể thấy, đây là phương thức tích hợp phù hợp với việc giáo dục nội dung ứng phó với biến đổi khí hậu thông qua các hoạt động ngoại khóa ở Tiểu học.

2.3.3. Vận dụng quan điểm dạy học tích hợp để giáo dục nội dung ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh tiểu học

Theo báo cáo kết quả của nhóm nghiên cứu thuộc Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam trong Hội thảo “Dạy học tích hợp – Dạy học phân hóa trong chương trình giáo dục phổ thông” được Bộ Giáo dục và Đào tạo tổ chức vào tháng 11/2012 thì: Dạy học theo quan điểm tích hợp là sự lồng ghép, sự kết hợp những nội dung các môn học (hoặc các phân môn trong một môn học) theo những cách khác nhau. Có tích hợp nội dung, tích hợp phương pháp, tích hợp trong đánh giá. Ngoài tích hợp kiến thức còn có tích hợp kỹ năng, tích hợp năng lực,... Mặt khác, Chương trình Giáo dục phổ thông 2018 được xây dựng theo quan điểm phát triển năng lực và phẩm chất người học thông qua nội dung giáo dục với những kiến thức cơ bản, thiết thực, hiện đại; hài hòa đức, trí, thể, mỹ; chú trọng thực hành, vận dụng kiến thức để giải quyết vấn đề trong học tập và đời sống; tích hợp cao ở các lớp học dưới, phân hóa dần ở các lớp học trên. Mục tiêu Chương trình giáo dục tiểu học giúp học sinh hình thành và phát triển những yếu tố căn bản đặt nền móng cho sự phát triển hài hòa về thể chất và tinh thần, phẩm chất và năng lực; định hướng chính vào giáo dục về giá trị bản thân, gia đình, cộng đồng và những thói quen, nền nếp cần thiết trong học tập và sinh hoạt [3]. Như vậy, chương trình hướng tới mục tiêu phát triển năng lực không chỉ dựa vào tính hệ thống, logic của khoa học tương ứng khi xác định nội dung học tập mà còn gắn với các tình huống thực tiễn, chú ý đến khả năng học tập và nhu cầu, phong cách học của mỗi cá nhân học sinh. Các yêu cầu này đòi hỏi chương trình cần được phát triển theo định hướng tích hợp nhằm tạo điều kiện cho người học liên tục huy động kiến thức, kỹ năng thuộc nhiều lĩnh vực môn học và hoạt động giáo dục khác nhau để thực hiện các nhiệm vụ học tập. Qua đó, các năng lực chung cơ bản cũng như năng lực chuyên biệt của người học được phát triển.

Không nằm ngoài xu hướng đó, giáo dục nội dung ứng phó với BĐKH cho HSTH cũng cần phải được xây dựng trên quan điểm định hướng tích hợp. Có thể giáo dục nội dung này theo hướng tích hợp đa môn bằng cách lồng ghép vào các môn học có liên quan với nhiều mức độ tích hợp khác nhau. Tuy nhiên, do xu hướng dạy học tích hợp hướng đến hình thành những kỹ năng sống cần thiết cho học sinh, đáp ứng nhu cầu xã hội hiện nay nên cách tích hợp: thông qua các kiến thức, kỹ năng, thái độ về môi trường cũng như về ứng phó với BĐKH được lồng ghép vào các môn học tiềm năng như Tự nhiên và Xã hội, Khoa học, Lịch sử và Địa lý, Tiếng Việt, Đạo đức,... sẽ được củng cố, rèn luyện, thực nghiệm ở các hoạt động ngoại khóa với nhiều hình thức tổ chức phong phú, đa dạng. Đồng thời, qua HĐNK, các kiến thức, kỹ năng, năng lực, thái độ, hành vi,... mà học sinh được tích lũy từ nhiều môn học khác nhau sẽ được huy động để tìm hiểu chủ đề giáo dục ứng phó với BĐKH gắn với thực tiễn đời sống. Đó cũng chính là quan điểm của cách tiếp cận theo hướng tích hợp xuyên môn như đã nói ở trên.

Như vậy, việc dạy học chủ đề giáo dục ứng phó với BĐKH nói riêng và dạy học các nội dung khác nói chung cho HSTH thông qua HĐNK theo quan điểm tích hợp xuyên môn sẽ giúp học sinh củng cố những kiến thức, kỹ năng đã được học ở các môn học và hình thành những kiến thức, kỹ năng mới có tính ứng dụng thực tiễn cao (kỹ năng sống). Đồng thời, giúp học sinh có một cái nhìn tổng thể, khái quát và khoa học nhất về những kiến thức, kỹ năng của các môn học

được sử dụng trong thực tiễn đời sống thường ngày. Điều này phù hợp với xu hướng dạy học tích hợp đang được nhiều nhà giáo dục trên thế giới quan tâm, trong đó có Việt Nam.

2.4. Một số hình thức giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh tiểu học theo quan điểm tích hợp

2.4.1. Giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu thông qua các môn học có liên quan

Việc giáo dục ứng phó với BĐKH cho HSTH có thể được thực hiện thông qua việc lồng ghép, tích hợp vào các môn học tiềm năng như: Tự nhiên và Xã hội, Khoa học, Lịch sử và Địa lí, Đạo đức, Tiếng Việt, Âm nhạc, Mỹ thuật, Công nghệ, Thể dục,... với những mức độ khác nhau như: tích hợp toàn phần (mức độ cao nhất), tích hợp bộ phận (mức độ trung bình), liên hệ (mức độ thấp).

Việc lồng ghép, tích hợp giáo dục ứng phó với BĐKH cho học sinh qua các môn học cần được thực hiện theo các nguyên tắc sau:

- Đảm bảo tính hợp lý; tính khoa học; tính sư phạm; tính vừa sức;...
- Nội dung phải phù hợp với tính chất từng môn học/chương/bài.

Bằng con đường này, việc giáo dục ứng phó với BĐKH cho HSTH có những ưu điểm và hạn chế sau:

*** Ưu điểm:**

- Học sinh được giáo dục trong các giờ học chính khóa qua nhiều môn học khác nhau, từ nhiều góc độ khác nhau, với nhiều mức độ khác nhau,...
- Góp phần làm tăng tính thực tiễn của môn học, làm cho môn học trở nên gần gũi, thiết thực với cuộc sống thực của học sinh.

*** Hạn chế:**

- Kiến thức, kĩ năng về BĐKH không được chuyển tải một cách có hệ thống đến học sinh.
- Có thể bị thực hiện một cách tràn lan, khiên cưỡng, không hợp lý, không hiệu quả làm quá tải/biến dạng môn học; hoặc có thể bị bỏ qua, không được thực hiện nghiêm túc,...

2.4.2. Giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu thông qua các hoạt động ngoại khóa, hoạt động trải nghiệm

Ngoài việc tích hợp và lồng ghép nội dung giáo dục ứng phó với BĐKH qua các môn học tiềm năng như đã nêu trên, các hoạt động ngoại khóa, hoạt động trải nghiệm cũng là một con đường có nhiều thuận lợi để giáo dục cho học sinh nội dung này. Với nhiều hình thức phong phú như: tổ chức lao động, trồng và chăm sóc cây xanh, phân loại rác, thi vẽ tranh, làm báo tường, tìm hiểu về môi trường địa phương, tổ chức câu lạc bộ, hội thảo, dã ngoại, đồ vui, kể chuyện, múa hát, nói chuyện chuyên đề,... sẽ gây được sự chú ý và hứng thú học tập nội dung này ở các em. Học mà chơi – chơi mà học, học qua lao động, qua thực tế, học sinh sẽ không bị cảm thấy nặng nề trong việc tiếp thu một khối kiến thức và kĩ năng mới về vấn đề BĐKH và ứng phó với BĐKH.

Như vậy, giáo dục ứng phó với BĐKH thông qua con đường thứ nhất là lồng ghép, tích hợp vào các môn học tiềm năng có những ưu điểm nhất định như đã trình bày ở trên, nhưng cũng còn nhiều mặt hạn chế như: học sinh không được giáo dục thường xuyên, phụ thuộc vào nội dung dạy học của các bài học/ chương bài/ phân môn/ môn trong chương trình chính khóa với thời khóa biểu cố định, kiến thức về ứng phó với biến đổi khí hậu được hình thành một cách rời rạc, không có hệ thống và thiếu tính thực tiễn do bị đóng khung trong bốn bức tường lớp học,... Những hạn chế đó lại được khắc phục bằng con đường giáo dục thông qua hoạt động ngoài giờ lên lớp do đặc thù và tính chất của việc tổ chức các hoạt động ngoài giờ lên lớp cũng như nội dung giáo dục ứng phó với BĐKH cần phải gắn với thực tiễn và chỉ đạt hiệu quả khi được thực hành, rèn luyện thông qua các hoạt động cụ thể.

Tuy nhiên, hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp được thực hiện vào thời gian ngoài giờ lên lớp, độc lập tương đối với việc dạy học các môn học nên việc củng cố kiến thức, rèn luyện kĩ năng đã được học ở các môn học sẽ hạn chế. Mặt khác, nội dung chương trình hoạt động ngoài giờ lên lớp không được quy định cụ thể mà do các trường tự xây dựng. Điều này sẽ làm cho việc

tổ chức các hoạt động ngoài giờ lên lớp gặp nhiều khó khăn và hiệu quả giáo dục chưa cao do phụ thuộc vào nhiều yếu tố như điều kiện cơ sở vật chất, sự quan tâm, đầu tư của từng trường, cũng như trình độ, kĩ năng tổ chức các hoạt động của từng giáo viên...

Trong khi đó, HĐNK cũng là hoạt động giáo dục được nhà trường tổ chức vào thời gian ngoài giờ lên lớp nhưng gắn liền với bài học và môn học cụ thể. Thông qua việc tổ chức cho các em được tiếp xúc với thực tiễn cuộc sống xã hội phong phú, tham gia các hoạt động đa dạng, giúp các em củng cố khắc sâu, mở rộng những tri thức được hình thành qua những bài học trên lớp.

Các hình thức tổ chức HĐNK cho HSTH rất phong phú và đa dạng, với nhiều mối quan hệ khác nhau (thầy cô, bạn bè, các tầng lớp xã hội,...). Những hình thức tổ chức HĐNK thường gặp ở tiểu học như: câu lạc bộ môn học, nhóm năng khiếu, tham quan, lao động, văn nghệ, báo tường, hái hoa dân chủ, vui chơi, công tác xã hội, thưởng thức các loại hình nghệ thuật, giao lưu với các nhân vật điển hình,... Những hình thức cụ thể này, trong thực tiễn giáo dục có thể được tổ chức độc lập hoặc kết hợp với nhau. Và những hoạt động này có thể được tổ chức theo tổ, nhóm, theo tập thể lớp, khối lớp hay toàn trường...

Ví dụ: Có thể tổ chức cho học sinh tham quan và tìm hiểu môi trường địa phương về chủ đề BDKH và ứng phó với BDKH như “*Tham quan tìm hiểu môi trường rừng Quốc gia Cúc Phương*”. Hoạt động này giúp học sinh: đưa những kiến thức về môi trường, về BDKH và ứng phó với BDKH đã được học ở các môn học chính khóa (như Tự nhiên và Xã hội, Khoa học, Lịch sử và Địa lí,...) vào thực tiễn bằng hình thức trải nghiệm, giúp các em chứng thực những kiến thức đó vào cuộc sống; củng cố, mở rộng kiến thức, mở rộng vốn từ, làm phong phú vốn sống, vốn hiểu biết từ đó có những tư liệu thực tế để quá trình học tập các môn học trên lớp được tốt hơn; rèn luyện một số kĩ năng quan sát, kĩ năng ghi chép, tổng hợp và xây dựng ý kiến, kĩ năng hợp tác và kĩ năng ứng xử với những tình huống bất ngờ có thể xảy ra,...; yêu quý thiên nhiên, muốn bảo vệ thiên nhiên, đánh giá được những việc làm đúng/ sai gây tổn hại đến môi trường,...

Ngoài ra, hoạt động tham quan, tìm hiểu môi trường địa phương còn giúp các em nâng cao ý thức tự quản, tinh thần tập thể, đoàn kết, gắn bó và thân thiện với nhau hơn của học sinh. Những chuyến tham quan, tìm hiểu luôn là niềm say mê của các em sau những ngày học căng thẳng. Nếu được thường xuyên tổ chức hoạt động này, chắc chắn những kiến thức về tự nhiên, môi trường, biến đổi khí hậu sẽ không còn khô khan, khó hiểu và nhàm chán như các em đã nghĩ.

Ví dụ: Có thể tổ chức chơi trò chơi “*Ô chữ kì diệu về chủ đề biến đổi khí hậu*”, giúp học sinh củng cố những kiến thức về môi trường nói chung và về BDKH nói riêng mà các em đã được học thông qua việc tích hợp, lồng ghép với các môn học ở trên lớp như Tiếng Việt, Khoa học, Lịch sử và Địa lí,...; giúp các em mở rộng vốn từ, làm phong phú vốn ngôn ngữ, vốn hiểu biết về một lĩnh vực mới, giúp quá trình học tập những môn học khác trên lớp được thuận lợi hơn,... Có nhiều dạng ô chữ, giáo viên có thể lựa chọn, tổ chức cho học sinh chơi như:

- Kiểu ô chữ hàng ngang, hàng dọc:

	T	I	Ê	T	K	I	Ê	M	
			H	Ó	A	H	Q	C	
H	Q	C	B	Ó	I				
	Ú	N	G	P	H	Ó			
			N	G	À	P	M	À	N
		L	Û	Q	U	É	T		

- Hay kiểu ô chữ cho sẵn các chữ cái:

Ú	T	H	I	Ê	N	T	A	I	L
N	B	Ạ	P	M	Ư	A	U	H	Û
G	D	N	X	V	Ớ	Ê	U	T	Q
P	E	H	M	Q	C	G	L	N	U
H	C	Á	S	X	B	Ã	O	H	É
Ó	R	N	K	H	Í	H	Ậ	U	T
P	D	N	H	I	Ệ	T	Đ	Ộ	O
K	G	I	Ả	M	N	H	Ệ	K	H

- Hoặc kiểu ô chữ:

Ô số	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1		1													
2		Đ													
3		A							3			4			
4		D							D			S			
5		Ậ							Ã			Ó			
6	5	N	Ư	Ớ	C	B	I	Ế	N	D	Ã	N	G		
7		G				2			S			G			
8		S				S			Ó			T			
9		I				A						H			
10	6	N	G	Ậ	P	M	Ậ	N				Ả			
11		H				Ậ						N			
12		H				C									
13		Ộ		7	K	H	Í	N	H	À	K	Í	N	H	
14		C				Ó									
15						A									

Như vậy, việc tổ chức các HĐNK có tiềm năng to lớn trong việc giáo dục toàn diện cho HSTH. Với những hoạt động và những hình thức tổ chức cụ thể như kể trên sẽ rất phù hợp cho việc giáo dục ứng phó với BĐKH nói riêng và giáo dục môi trường nói chung. Các hoạt động ngoại khóa góp phần hình thành tinh thần trách nhiệm, ý thức gắn bó với tập thể của học sinh; giúp học sinh hòa nhập với môi trường, với cuộc sống tập thể một cách tự nguyện, tự tin; phát huy tính độc lập, sáng tạo, tự học, tự rèn luyện và khả năng vận dụng kiến thức vào thực tế...

Mặt khác, HĐNK là hình thức tổ chức giáo dục mang tính tích hợp cao, có khả năng hình thành cho học sinh không chỉ kiến thức mà còn rèn luyện kỹ năng, phát triển thái độ và hành vi tích cực đối với môi trường nói chung và ứng phó với BĐKH nói riêng. Qua các HĐNK, học sinh không chỉ học cách vận dụng kiến thức các môn đã học vào trong các tình huống cụ thể gần gũi với cuộc sống, mà còn được rèn luyện, bồi đắp thêm kiến thức cũng như kỹ năng giúp học tập tốt các môn học đó.

3. Kết luận

BĐKH là một vấn đề cấp bách mà nguyên nhân chủ yếu là do con người làm tăng các khí nhà kính trong khí quyển. BĐKH để lại những hậu quả nghiêm trọng ở mọi lĩnh vực như kinh tế, chính trị, xã hội, giáo dục, đặc biệt là sinh mạng con người,... Chính vì vậy, cần có những giải pháp hiệu quả và kịp thời ứng phó với BĐKH. Một trong những giải pháp đó là đưa nội dung BĐKH và ứng phó với BĐKH vào giáo dục ở các nhà trường phổ thông, trong đó có nhà trường tiểu học. Việc làm này có thể được thực hiện bằng nhiều con đường khác nhau, bằng cách tích hợp, lồng ghép vào các môn học trên lớp hoặc thông qua các HĐNK, hoạt động trải nghiệm,...

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2012), *Tài liệu bồi dưỡng giáo viên về biến đổi khí hậu và ứng phó với biến đổi khí hậu*, ban hành kèm theo Quyết định số 1612/QĐ-BGDĐT ngày 27/04/2012.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2012), *Tài liệu hướng dẫn dạy và học về ứng phó với biến đổi khí hậu*, ban hành kèm theo Quyết định số 1612/QĐ-BGDĐT ngày 27/04/2012.
- [3] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình Giáo dục phổ thông cấp Tiểu học*. Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo.
- [4] Bộ Y tế (2018), *Kế hoạch hành động ứng phó với biến đổi khí hậu của ngành Y tế giai đoạn 2019-2030 và tầm nhìn đến năm 2050*, ban hành kèm theo Quyết định số 7562/QĐ-BY T ngày 24/12/2018 của Bộ trưởng Bộ Y tế.
- [5] Lê Thị Thu Hương (2022), “*Thực trạng giáo dục ứng phó với biến đổi khí hậu cho học sinh ở một số trường tiểu học tỉnh Ninh Bình*”, Tạp chí Giáo dục số (2022), 22(6), 36-42.
- [6] Nguyễn Thị Hiền (2019), “*Giáo dục biến đổi khí hậu trong trường phổ thông qua kinh nghiệm của Nhật Bản, Trung Quốc và Singapore*”, Tạp chí Giáo dục số đặc biệt kì 3 tháng 5/2019, 216-221.

